

شناخت نیازها و کمبودهای اجتماعی دانش‌آموزان یکی از وظایف مهم و اساسی مشاور و معلم است. معلم در مورد هر یک از دانش‌آموزان فنون مختلفی را برای شناخت روحیه روانی - اجتماعی آنان مورد استفاده قرار می‌دهد، و به کشف علل می‌پردازد تا برای رفع مشکلات و کمبودهای روانی - اجتماعی دانش‌آموزان اقدام کند. گروه سنجی یکی از فنون و روشهای ساده مشاوره است که اگر دقیق انجام گیرد پرده از روی مسائل آشکار و پنهان داخل گروه برمی‌دارد. و موقعیت هر فرد را در گروه نشان می‌دهد. در واقع گروه سنجی وسیله‌ای است که برای اندازه‌گیری ارتباطهای گروهی و اجتماعی بکار می‌رود. از این فن می‌توان برای شناخت دانش‌آموزان منزوی و مطرود به منظور ایجاد سازگاری و بهبود روابط بین اعضای گروه، شناسایی افراد رهبر، نماینده مورد علاقه دانش‌آموزان و انتخاب افراد برای انجام کارهای خاص استفاده کرد. گروه سنجی این امکان را فراهم می‌آورد که علاقه‌مندان، گروههای آشکار (رسمی) و پنهان کلاس (غیر رسمی) را شناسایی و از نظر روابط گروهی و تقویت روابط متقابل اعضا و بالا بردن دوستی و صمیمیت بین افراد ایجاد روحیه گروهی مورد استفاده قرار دهند. آزمون گروه سنجی می‌تواند به طور کاملاً گسترده‌ای در اجتماعات کلاس و مدرسه و اردوهای چند روزه و سایر فعالیتهای گروهی، تربیتی و آموزشی مورد استفاده قرار گیرد و ترکیب اجتماعی گروه و درجانی را که هر یک از اعضای گروه بدست می‌آورند مشخص سازد.

کاربرد گروه سنجی در

مشاوره و راهنمایی تربیتی

پیشگاه علم از ان و مطالعات فنی

پرتال جامع علوم انسانی

• جعفر رونقی خامنه‌ای • قسمت دوم

*** هدف گروه‌سنجی اندازه‌گیری ارزش اجتماعی، میزان محبوبیت هر فرد براساس نظرات و نگرش‌های سایر افراد گروه می‌باشد، و نیز طرز تفکر افراد نسبت به یکدیگر و خلاصه گروه سنجی چگونگی شهرت هر فرد را در گروه آشکار می‌سازد.**

■ گروه سنجی چیست؟

«آزمون گروه سنجی وسیله‌ای است که میزان پذیرش هر فرد را در گروه تعیین کرده، به کشف روابط بین افراد گروه و ساخت خود گروه می‌پردازد. این آزمون علاوه بر دقت فراوان، مزایای دیگری مانند سهولت و سرعت استعمال دارد. آزمونهای گروه‌سنجی در گروه‌های تحصیلی و در اردوگاه‌های تعطیلات تابستانی، در صنعت، در دواپر نظامی، در روستا و اجتماعات کوچک، در کمپته‌ها و در کودکان بکارگرفته است. برای گروه‌هایی که دارای حد و مرز مشخصی باشند و افراد دست کم، بنام همدیگر را بشناسند و در مورد گروه‌هایی که از حداقل انسجام و ثبات برخوردار باشند یکی از رضایتبخش‌ترین انواع آزمون‌ها بشمار می‌رود. ولی برای گروه‌هایی که افراد آنها بیش از یکی دوباره یکدیگر برخورد نمی‌کنند ابدأ مناسب نیست. فن گروه سنجی مبتنی بر این است که از هر فرد گروه پرسیده می‌شود که از میان اعضای گروه کدام یک را برای مشارکت در فلان فعالیت‌های ویژه و یا در موقعیتهای خاص، ترجیح می‌دهد. از روی پاسخهای جمع‌آوری شده کل آرائی که به هر فرد داده شده محاسبه می‌شود تا بر مبنای آن حاصل گروه‌سنجی مربوط بدست آید، تعداد انتخابهائی که بین افراد معین صورت گرفته است نیز یادداشت می‌شود. نتایج غالباً بر روی یک گروه‌نگار نمایش داده می‌شود.»^۱

گروه سنجی عبارتست از بررسی ارتباط‌های پویای افراد در داخل یک گروه اجتماعی به عنوان یک فن مفید، برای مشاوره معلمی که به آگاهی از

پویایی گروهی علاقه‌مند باشد.^۲

گروه سنجی برای کشف رفتار اجتماعی و محبوبیت دانش‌آموزان در کلاس بکار می‌رود.^۳

آزمون گروه‌سنجی مجموعه‌ای است از روش‌های خاص، برای روشن ساختن ساخت اجتماعی - عاطفی گروه‌ها و مطالعه پویایی گروه‌های بادوام، و پی بردن به ساخت واقعی، درونی و نامرئی گروه‌ها در وای ساخت آشکار و رسمی و نماهایی ظاهری.^۴

گروه سنجی روشی است برای اندازه‌گیری ارتباط‌های گروهی، پذیرش یا عدم پذیرش افراد از طرف سایر اعضای گروه براساس یک ملاک بیان شده.^۵

گروه سنجی عبارتست از سنجش موقعیت اجتماعی و شناخت دانش‌آموزان در کلاس و مدرسه.^۶

مورنو معتقد است که: گروه سنجی مطالعه ریاضی گونه خصوصیات روانی افراد در گروه است. و اضافه می‌کند روش‌های تجربی در گروه سنجی می‌باید به تبدیل حالات کیفی به کمی متکی باشد.

● هدف‌های گروه سنجی

آنچه از تعاریف فوق استنباط می‌شود این است که هدف اصلی گروه سنجی فعال ساختن محیط گروهی و ایجاد روحیه فعال و رضایتبخش و مساعد برای همکاری بیشتر و احساس رضایت از روابط گروهی است. هدف گروه سنجی اندازه‌گیری ارزش اجتماعی، میزان محبوبیت هر فرد براساس نظرات و نگرش‌های سایه افراد گروه می‌باشد، و نیز طرز تفکر افراد نسبت به یکدیگر و خلاصه گروه سنجی چگونگی شهرت هر

فرد را در گروه آشکار می‌سازد. در واقع بدین وسیله می‌توان درجه مقبولیت و پذیرش گروهی فرد و نحوه سازگاری فرد را در گروه بدست آورد. «گروه سنجی را می‌توان وسیله‌ای برای کشف و تجزیه و تحلیل الگوهای دوستی و رفاقت بین اعضای یک گروه نیز تعریف کرد و باید دانست میزان پذیرش فرد از طرف سایر افراد گروه با سلامت روانی وی، درجه بندی رفتار او از طرف معلم و پیشرفت تحصیلیش رابطه زیادی دارد و حتی ممکن است از روی نتیجه گروه سنجی دانش‌آموزان را که احتمالاً ترک تحصیل خواهند نمود پیش بینی کرد.»^۷

هدف گروه‌سنجی ایجاد دنیایی است که در آن هر یک از اعضای گروه بتواند صرف‌نظر از طبقه اجتماعی، میزان هوش، استعداد و مذهب زندگی گروهی فعال و با نشاط داشته باشند. ارتباط گروهی و زندگی گروهی برای افراد انسانی دارای ارزش والایی است. ارتباط‌های بین اعضا برای رشد طبیعی هر فرد و ایجاد روحیه مناسب ضروری است. با توجه به این مهم پرواضح است کمک به افراد و اعضای گروه برای داشتن رابطه‌ای گرم و دوستانه و محبت‌آمیز در مدرسه و کلاس، در رشد و تکامل شخصیت آنان حائز اهمیت خواهد بود.

مورنو چند هدف مهم را در گروه سنجی مورد نظر قرار می‌دهد: اول - بررسی سازمان گروهی است. دوم - طبقه بندی موقعیت افراد در سازمان گروهی و تشخیص وضع آنهاست. سوم - تعیین یک خط مشی ویژه درمانی برای کمک به افراد است، بطوری که قادر شوند خویش را با بهترین موقعیت گروه سازگار کنند.

● اصطلاحات گروه‌سنجی

■ سؤال یا ملاک گروه‌سنجی

فعالیت مشخصی که افراد با توجه به آن یکدیگر را انتخاب می‌کنند سؤال یا ملاک نامیده می‌شود. ملاک یا سؤال اساس انتخاب را مشخص می‌کند. از روی این ملاک به دانش‌آموزان گفته می‌شود که اعضای گروه خود را برای چه منظوری باید گزینش کنند.

پس از شناسایی یک گروه، زمینه‌هایی که افراد گروه در آن موقعیت گرد هم آمده‌اند انتخاب می‌کنیم و سؤالهایی را در آن زمینه تعیین می‌کنیم. هر پرسش به شکلی باید طرح شود که از هر فرد خواسته شود نام تعداد معدودی از افراد که عضو گروه هستند و او تمایل دارد براساس ملاک معین به آنها بپیوندد ذکر کند.

ملاک گروه‌سنجی باید به صورت شرطی بیان شود و به صورت پرسشی درست نیست. مثلاً «با چه کسی معاشرت خواهید کرد؟» این نوع پرسش مناسب نیست.

پرسشی درست است که تلویحاً بخواهد بیان کند: «اگر امکان کافی وجود می‌داشت و می‌توانستید با شخصی که علاقه‌مند هستید معاشرت کنید، چه کسی را انتخاب می‌کردید؟» باید به این مطلب توجه داشت که گاهی اوقات فرد مطلوب در یک ملاک معین ممکن است در ملاک دیگر نامطلوب جلوه کند. مثلاً ممکن است شخص الف را یکی از اعضای گروه برای ملاک بازی انتخاب کند و دیگری برای ملاک رهبری کلاس، وی را مورد انتخاب قرار دهد. نیز زمانی که هدف آزمون کسب اطلاعات دقیق در مورد گروه می‌باشد تعیین یک ملاک مناسب و مشخص برای گزینش بسیار با اهمیت است. مثلاً:

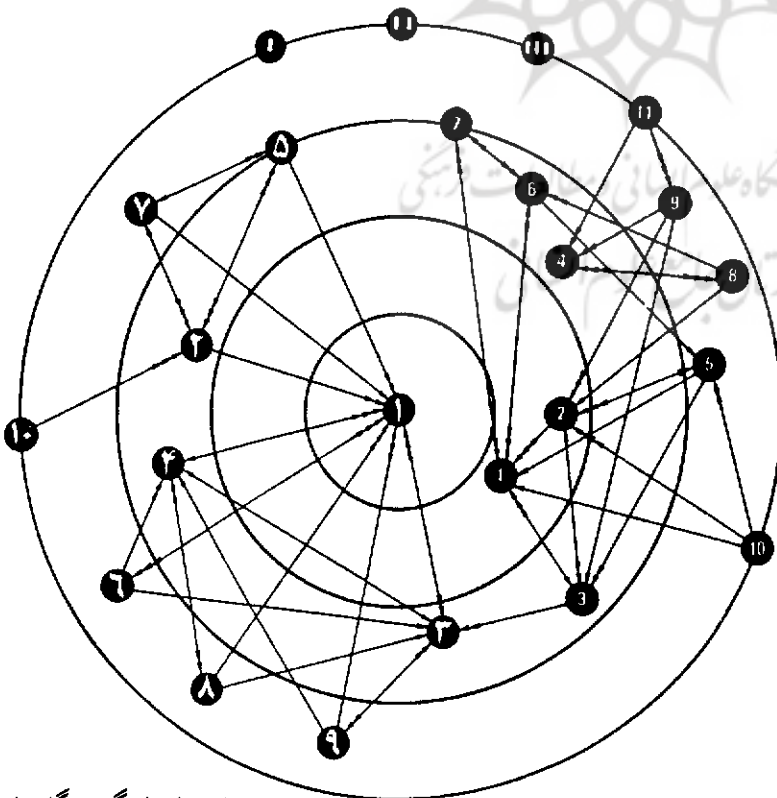
ترجیح می‌دهید با چه کسانی به گردش بروید؟ این ملاک برای همه اعضا قابل درک و تعریف شده است. ولی در این مثال: ترجیح می‌دهید با چه کسانی بیلیارد (با شطرنج) بازی کنید؟ این ملاک ممکن است برای همه دانش‌آموزان دقیق و مشخص نباشد. حتی ممکن است عده‌ای از افراد اسم چنین بازی را هم نشینده باشند و حتی ندانند چگونه بازی می‌کنند؟ باید ملاک مشخص باشد، اگر ملاک مشخص و عملی نباشد نباید آنرا آزمون واقعی تلقی کرد.

■ ساختمان گروه‌سنجی یا ساختمان اجتماعی

ساختمان اجتماعی عبارتست از الگو و نحوه انتخابهایی که از طرف افراد به عمل آمده است و در واقع شبکه ارتباطات بین افراد همان ساختمان اجتماعی است.

■ سوسیوگرام یا گروه‌نگار

عبارتست از جدول یا نموداری که ترکیب گروه را نشان می‌دهد. «برای ارائه نتایج گروه‌سنجی، روشهای مختلفی وجود دارد. برای توصیف ساخت اجتماعی یک گروه همگن و پایگاه هر فرد در داخل گروه و روابط اساسی میان افراد، استفاده از گروه‌نگار روشن ساده‌ای را در دسترس قرار می‌دهد. گروه‌نگار صفحه مدوری است که به چهار دایره متحدالمرکز تقسیم می‌شود و پس از پیاده شدن امتیازها و نتایج، روابط افراد از لحاظ گروه‌سنجی بر روی آن سوسیوگرام یا گروه‌نما بدست می‌آید.» هدف گروه‌نگار نمایش هندسی روابط بین افراد در گروه و مشاهده عینی روابط متقابل افراد خاص با یکدیگر می‌باشد.

نمونه‌ای از گروه‌نگار دایره‌ای

■ مشخصات گروه نگار دایره‌ای

۱ - دایره کوچک هر یک نماینده یک عضو در این مجموعه است.

۲ - دایره بزرگ متحد‌المركز (فواصل یکسان) هر کدام به ترتیب نزدیکی و دوری از مركز، مرتبه‌ای از پایگاه گروه سنجی (میزان پذیرش اجتماعی فرد در گروه) را نشان می‌دهند.

۳ - یکانه‌ها، هر کدام بیانگر انتخابی است که افراد از یکدیگر به عمل آورده‌اند:

- جهت یکانه نشان می‌دهد که انتخاب متوجه کدام فرد است.

- یکانه‌های دوطرفه نمایانگر انتخابهای متقابل می‌باشند.

- یکانه‌های یک طرفه بیانگر انتخابهای یک طرفه هستند.

• • •

«هرگاه تعداد افراد گروه زیاد باشد. از نمودار گروه سنجی جدولی یا سوسوموتریس استفاده می‌شود. در این روش ابتدا جدولی شطرنجی رسم کرده، نام شاگردان را در دو ستون افقی و عمودی به ترتیب می‌نویسیم. آنگاه با توجه به انتخابهایی که هر دانش‌آموز انجام داده است در ستونهای مربوط در انتخاب اول و دوم و یا سوم علامت می‌زیم. پس از اتمام و تکمیل جدول، جمع انتخابهای اول و دوم و سوم را برای هر شاگرد محاسبه و ذیل ستون مربوطه می‌نویسیم، برای انتخاب اول ضریب ۳ و برای انتخاب دوم ضریب ۲ و برای انتخاب سوم ضریب ۱ قائل می‌شویم و جمع امتیازات هر دانش‌آموز را که به این شکل بدست می‌آید حساب می‌کنیم.»

■ تعداد انتخاب

از نظر آماری هر قدر تعداد ضابطه‌ها و تعداد انتخاب‌های مجاز به تناسب تعداد اعضای تشکیل دهنده گروه بیشتر باشد، به همان اندازه امکان انتخاب شدن هر فرد بیشتر است. و از این طریق می‌توان بر فرض مثال افراد محبوب و افرادی را که

اصلاً مورد توجه سایرین نبوده‌اند بطور دقیق مشخص کرد. اما گزینش نامحدود در عمل مشکلاتی دارد که لازم می‌آید در گروه سنجی گروه مورد مطالعه و تعداد گزینشها را محدود انتخاب کرد. در موقعیتهای گروه سنجی عادی، آزمونهایی که سه ضابطه به کار می‌برند و سه انتخاب را مجاز می‌شمارند مورد استفاده قرار می‌گیرند.

■ آزمون گروه سنجی

روشی است که برای ارزشیابی ساختمان گروهی بکار می‌رود.

■ مقام گروهی

مقام گروهی یا مقام اجتماعی عبارت از تعداد انتخابهایی است که هر فرد از سایر افراد گروه دریافت می‌دارد.

■ ستاره

فردی است که در یک آزمون گروه سنجی بیش از سایرین انتخاب شده است. تعداد و حدود انتخابهای دریافتی یک ستاره بر حسب نوع آزمون گروه سنجی متفاوت است. و هرگاه افراد مجاز باشند که تعداد بیشتری را انتخاب کنند مسلماً امتیاز ستاره نیز افزایش خواهد یافت.

■ فرد منزوی یا منفرد

فردی است که از نظر روانی و یا اجتماعی از سایر اعضای گروه جدا مانده است. به عبارت دیگر در آزمون گروه سنجی کسی او را انتخاب نکرده است. فرد منزوی در حقیقت توسط اعضای گروه کنار گذاشته شده است.

■ فرد مطرود

فردی است که دارای انتخابهای منفی (نمرات منفی) است. انتخابهای منفی زمانی بدست می‌آید که سؤال گروه سنجی از دانش‌آموزان بخواهد افرادی را که تمایل به همکاری با آنان را ندارند نام ببرند.

■ فراموش شده

کسی است که تعداد افرادی که او را انتخاب کرده‌اند نسبتاً کم است.

■ انتخاب متقابل

منظور از انتخاب متقابل وضعیتی است که در آن دو نفر همدیگر را انتخاب کرده باشند. به این نوع انتخابها، انتخاب رد و بدل یا جفت نیز اطلاق می‌شود.

■ دسته گروه سنجی

عبارتست از گروهی که آزمون در آن واقع شده است و افراد آن بر اساس یک ملاک گروه سنجی همدیگر را انتخاب کرده‌اند، اما دیگری را که خارج از این دسته است نسبتاً کم انتخاب نموده‌اند.

■ شکافتگی گروهی

به موقعیتی اطلاق می‌شود که در آن موقعیت، بین گروههای کوچک موجود در گروه بزرگ هیچ انتخابی انجام نشود.

● پی نوشتها:

۱ - نرت وی، مری: درآمدی بر گروه سنجی و بویایی

گروهی، ترجمه دکتر غلام عباس توسلی، صص ۵۲-۵۱

۲ - قاضی، قاسم: زمینه مشاوره و راهنمایی، انتشارات دانشگاه تهران، صص ۹۱

۳ - بدری مقدم: کاربرد روان شناسی در آموزشگاه، صص ۱۴۳

۴ - موکیلی، روزه: بویایی گروهها، ترجمه دکتر فریدون وحید، انتشارات آستان قدس رضوی، سال ۱۳۷۰، صص ۷۶

۵ - پاشا شریفی، حسن و حسینی، سید مهدی: اصول و روشهای راهنمایی و مشاوره، انتشارات رشد، صص ۱۳۳

۶ - صافی، احمد: اصول و فنون مشاوره و راهنمایی در آموزش و پرورش، کتاب درسی مراکز تربیت معلم، صص ۱۲۹

۷ - پاشا شریفی، حسن و حسینی، سید مهدی: اصول و روشهای راهنمایی و مشاوره، انتشارات رشد، صص ۱۳۳

۸ - نرت وی، مری: درآمدی بر گروه سنجی و بویایی گروهها، ترجمه دکتر غلام عباس توسلی، صص ۹۱

۹ - صافی، احمد: اصول و فنون مشاوره و راهنمایی در آموزش و پرورش، کتاب درسی مراکز تربیت معلم، صص ۱۳۳